

Було проаналізовано навчальні плани підготовки освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр».

У навчальному плані підготовки бакалаврів напряму підготовки 6.020303 «Філологія (українська мова і література)», спеціалізація: мова і література (англійська), «українознавство» вміщено навчальну дисципліну «Стилістика української мови» (вивчається в 7 семестрі, кількість кредитів становить 3 (108 год., з них: 54 год. – аудиторні: 30 год. – лекційні заняття, 24 год. – практичні заняття; 54 год. – самостійна робота), «Українська мова за професійним спрямуванням» (вивчається в 2 семестрі, кількість кредитів становить 2 (72 год., з них: 36 год. – аудиторні: 36 год. – практичні заняття; 36 год. – самостійна робота), «Орфографічний – орфоепічний практикум й виразне читання» (вивчається в 1 семестрі, кількість кредитів становить 4 (144 год., з них: 72 год. – аудиторні: 72 год. – практичні заняття; 72 год. – самостійна робота), «Культура української мови» (вивчається в 6 семестрі, кількість кредитів становить 2 (72 год., з них: 36 год. – аудиторні: 20 год. – лекційні заняття, 16 год. – практичні заняття; 38 год. – самостійна робота). Отже, ці дисципліни можуть розвинути комунікативні якості мовлення особистості, але немає конкретної спрямованості на професійно-мовленнєву діяльність учителя-філолога. Вважаємо за необхідне перерахувати навчальні дисципліни, які знайомлять студентів-філологів з нормами та правилами сучасної української літературної мови, що є особливістю розвитку комунікативних якостей мовлення в майбутніх учителів-філологів: «Сучасна українська літературна мова» (24 кредити (864 год.)), «Вступ до мовознавства» (3 кредити (108 год.)), «Лінгвістичний аналіз тексту» (2 кредити (72 год.)), а також спецкурси (спецсемінари) з української мови, наприклад, «Вступ до слов'янської філології» (2 кредити (72 год.)).

Слід зазначити, що важливим для розвитку комунікативних якостей мовлення в майбутніх учителів-філологів стало введення до навчальних планів курсу «Основи культури мовлення» (3-й рік навчання).

Отже, досліджувана проблема розглядається як складова частина комунікативно-мовленнєвої діяльності і виховання культури поведінки. В проаналізованих нами документах відображені підходи до проблеми розвитку комунікативних якостей мовлення у майбутніх учителів-філологів, вироблені в результаті досліджень у галузі культури мови. Крім того, необхідно констатувати, що в них спеціальної роботи з розвитку комунікативних якостей мовлення в майбутніх учителів-філологів не визначається. Таким чином, аналіз нормативних документів показав, що завдання розвитку комунікативних якостей мовлення в майбутніх учителів-філологів сформульовані неконкретно. Мало уваги приділено комунікативним якостям мовлення як важливому елементу культури спілкування, а також не сформульовані завдання розвитку комунікативних якостей мовлення в майбутніх учителів-філологів. Так, методика розвитку КЯМ в учителів-філологів потребує поглибленої розробки і конкретизації.

Нам видається можливим уточнення змістовного боку культури мовленнєвого спілкування, комунікативно-мовленнєвої діяльності і розвитку КЯМ у майбутніх учителів-філологів при розробці базисних компонентів комунікативно-мовленнєвої діяльності майбутніх учителів-філологів. Цей напрям необхідно розглядати як найближчу перспективу подальшого наукового вивчення досліджуваної проблеми.

Отже, результати констатувального експерименту свідчать про актуальність проблеми розвитку комунікативних якостей мовлення в майбутніх учителів-філологів як завдання сучасного навчання у мовному вищому навчальному педагогічному закладі вищої освіти.

Перспективи подальшого дослідження передбачають наступний етап, який передбачає аналіз програм навчання і виховання студентів філологічних факультетів ВНЗ.

Література

1. Концепція мовної освіти (проект) [Електронний ресурс]. – Режим доступу до документу: www.mon.gov.ua/gr/obg/2010/proekt_271210.doc.
2. Стандарт з Української мови (за професійним спрямуванням). [Електронний ресурс]. – Режим доступу до документу: http://vpu9.kr.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=119:2010-02-12-06-52-55&catid=37:maket&Itemid=70.

Аннотація. В статті определено состояние развития коммуникативных качеств речи у будущих учителей-филологов.

Ключевые слова: анкетирование, коммуникативные качества речи будущих учителей-филологов, коммуникативные качества речи учителей-практиков.

Summary. The article outlines the state of broadcasting in communication skills of future teachers, philologists.

Key words: survey, communicative speech as future teachers, linguists, speech communication as a teacher-practitioners.

Надійшла до редколегії 08.07.2011 р.

УДК 378.147.88

Білоконний С. П.

СПОСОБИ ОРГАНІЗАЦІЇ ВЗАЄМОДІЇ ВИКЛАДАЧА І СТУДЕНТІВ У НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОМУ ПРОЦЕСІ ВИЩОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ШКОЛИ

Анотація. Автор статті досліджує проблему організації навчально-виховного процесу вищої педагогічної школи у парадигмі особистісно орієнтованого навчання. У статті проаналізовано способи організації взаємодії його суб'єктів.

Ключові слова: взаємодія, суб'єкт-суб'єктні стосунки, навчально-виховний процес, вища педагогічна школа.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. В умовах перетворень у соціальній, політичній, економічній і духовній сферах суспільного життя пріоритетними напрямками є модернізація системи вищої освіти України, її демократизація та гуманізація. Саме це зумовлює потребу у вдосконаленні професійної підготовки фахівців, здатних компетентно виконувати педагогічну діяльність, що ґрунтується на засадах міжособистісної суб'єкт-суб'єктної взаємодії.

Сучасна освіта докорінно змінює свою парадигму. Нині вона стверджує «дитиноцентризм», що зумовлює необхідність впровадження особистісно зорієнтованих систем навчання. Майбутній педагог повинен вміти працювати ефективно в умовах цих систем.

У контексті нової парадигми освіти переосмислюється розуміння сутності навчально-виховного процесу як «цілеспрямованої, свідомо організованої динамічної взаємодії вихователів і вихованців, у процесі якої вирішуються суспільно необхідні завдання освіти й гармонійного виховання» [4, 253]. Така точка зору передбачає рівноправні суб'єкт-суб'єктні стосунки викладача й студентів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз широкого кола різних джерел показав, що проблемі підготовки педагогічних кадрів приділяється значна увага. Особливий інтерес викликають праці В. Бондаря, С. Гончаренка, Л. Кондрашової, Н. Кузьміної, О. Мороза, В. Сластьоніна та ін. Різні аспекти підготовки майбутніх учителів-вихователів в умовах ступеневої освіти розкриваються у дослідженнях І. Бега, О. Біди, М. Гриньової, І. Зязюна, А. Кузьмінського, М. Сметанського та ін.

Концептуальні засади організації навчально-виховного процесу у вищій педагогічній школі розкрито в дослідженнях О. Абдулліної, В. Загвязинського, В. Лугового, Л. Мільто, М. Нікандрова, Л. Хоружої та ін. Особливе місце належить тим працям українських учених, у яких аналізується професійна підготовка сучасних педагогів у контексті особистісно орієнтованої освіти (М. Євтух, Н. Ничкало, О. Пехота, Н. Побірченко, С. Сисоєва, О. Сухомлинська, В. Рибалка та ін.).

Аналіз вітчизняних та зарубіжних психолого-педагогічних і методичних джерел переконує, що в них розкриваються психологічні основи педагогічної взаємодії [5], досліджуються окремі способи чи прийоми її організації при вивченні дисциплін певних циклів [6; 7]. Разом з тим, відсутній полінауковий підхід щодо зазначеної проблеми дослідження в умовах вищої педагогічної школи, що підсилює її актуальність.

Мета статті полягає у спробі розкрити сутність способів організації взаємодії викладача і студентів у навчально-виховному процесі вищої педагогічної школи.

Виклад основного матеріалу. Проблема педагогічної взаємодії до 80-х років минулого століття лишалася малодослідженою вітчизняними та зарубіжними науковцями. В останні роки вона визначалася як одна з найбільш актуальних, особливо у ході реформування освіти в Україні: перехід до ступеневої підготовки педагогічних кадрів, новий зміст програм, що відповідають Державному стандарту та орієнтуються на діалогічну чи полілогічну взаємодію всіх учасників навчально-виховного процесу. Вважаємо за необхідне зазначити, що вчені звертають увагу на особливості взаємодії учасників навчально-виховного процесу в стандартних умовах (Я. Коменський, Дж. Локк, Й. Песталоцці, К. Ушинський, Г. Цукерман, О. Савченко та ін.), частково змінених (В. Давидов, Д. Ельконін, Л. Занков, І. Лернер, В. Оконь), нестандартних (Дж. Дьюї, В. Кільпатрик, О. Декролі, Р. Штайнер, М. Монтессорі, С. Френе, С. Шацький, С. Русова, Я. Чепіга, В. Сухомлинський).

Уточнимо основні поняття. З'ясовано, що *взаємодія* – це процес безпосереднього чи опосередованого впливу педагога й вихованців один на одного, який породжує їх взаємну обумовленість і взаємозв'язок, взаємоперехід, взаємотворчість. Педагогічний вплив, як зазначає І. Дичківська, – це вплив «педагога на свідомість і поведінку, організацію життя й діяльності вихованців з метою формування у них певних якостей особистості та забезпечення успішного досягнення цілей» [1, с. 345]. У психолого-педагогічних дослідженнях термін «педагогічна взаємодія» позначається різними поняттями: «педагогічні відносини», «педагогічний взаємозв'язок», «співробітництво», «співпраця», «співтворчість».

У наукових працях визначилася думка про те, що передумовою ефективності педагогічної взаємодії є *емпатія* – розуміння емоційного стану, проникнення в переживання іншої людини, в її суб'єктивний світ. Г.Річардсон вважає емпатію «новим феноменом людської свідомості, яка виявляється у здатності бачити світ очима іншої людини, відчувати її переживання й потреби» [5, с. 48].

Емпатія є внутрішньою стороною педагогічної взаємодії, що реалізується через спілкування, співробітництво, співтворчість усіх учасників навчально-виховного процесу для досягнення спільної мети діяльності.

Таким чином, взаємодія викладача і студентів – цілісна соціально-психологічна система, яка складається з єдності перцептивного (співсвідомість), комунікативного (спілкування) та інтерактивного (співробітництво, співпраця, співтворчість) компонентів, які взаємопов'язані між собою: викладач може

зрозуміти внутрішній світ студента, спілкуючись з ним. Довіра і відкритість у спілкуванні виникає при умові розуміння викладачем внутрішнього світу студента, результат співпраці та співтворчості залежить від передбачення емоційних реакцій іншої людини в конкретних ситуаціях.

Важливим для нашого дослідження є не стільки комунікативна сторона цієї взаємодії, скільки інтерактивна і перцептивна та виявлення ефективних способів її організації. Слід наголосити, що інтеракція – це шлях формування творчої особистості, створення сприятливих умов для розвитку творчого потенціалу вихованця, для його саморозкриття, самоутвердження. Це співнавчання, в якому викладач і студенти рівноправні суб'єкти процесу навчання. Викладач керує розумовою діяльністю студентів, спрямовує її, залучаючи до діяльності через пізнання світу і себе в ньому.

Зазначимо, що способи організації взаємодії є організованою системою об'єднаних за певним принципом прийомів, зумовлених сукупністю засобів та особливостями взаємозв'язків учасників навчально-виховного процесу. Як відомо, вчені визначають п'ять основних сфер людської життєдіяльності: ЛЮДИНА–ЛЮДИНА, ЛЮДИНА–ПРИРОДА, ЛЮДИНА–ЗНАКОВА СИСТЕМА, ЛЮДИНА–ХУДОЖНІЙ ОБРАЗ, ЛЮДИНА–ТЕХНІКА. Навчально-виховний процес не відбувається ізольовано від суспільного життя лише безпосередньо відносинами «викладач – студент», а обумовлюється особливостями відносин зазначених типів. Тому способи організації взаємодії віднесемо до певних груп.

До *першої групи* належать способи організації взаємодії викладача і студентів, зумовлені відносинами в системі «ЛЮДИНА–ЛЮДИНА». Найбільш широко використовуються діалоги, бесіди в групі чи в колі, дискусії, диспути, функціонально-рольові ігри: «Я–вихователь», «Вживлення в образ», «Крісло автора», письмова конференція тощо. Перераховані способи використовуються в різних ситуаціях: для виявлення професійних здібностей майбутніх спеціалістів, самооцінки, самоаналізу, самоконтролю, спільного вибору теми та методики діяльності, планування роботи, обговорення і прийняття рішень, виявлення і виправлення помилок; взаємоперевірки та взаємооцінювання, участі в оцінці заняття; розв'язанні проблемних ситуацій тощо. Фронтальна бесіда чи дискусія передбачають використання цікавих прийомів: мозковий штурм, бесіда в колі, мікрофон.

Діалог між викладачем і студентом чи кількома студентами починається як ситуація для бесіди на визначену заздалегідь тему. При цьому важливо навчити майбутніх вихователів вислуховувати думки інших та створювати власні. Концентрація уваги при такій розмові дуже висока. Діалоги за схемою «викладач-студент-внутрішнє Я» застосовується з перших днів навчання. Діалоги за схемою «викладач-студент-студент» доцільно проводити наприкінці навчання на I курсі, але попередньо необхідно навчити студентів вірній постановці запитань і точній відповіді.

Бесіда в групі має трьох або більше учасників. Соціальна структура групи відіграє важливу роль: існують такі студенти, які не виявляють активності у спілкуванні. Бесіди у мікрогрупах за схемами «викладач – студент – студент», «студент – студенти» доцільно розпочинати з I курсу. Це позитивно впливає на формування професійних умінь і навичок майбутніх спеціалістів.

Мікрофон – говорять по черзі студенти, які тримають символічний мікрофон.

Особливе значення для майбутніх вихователів ДНЗ має організація взаємодії під час методичного тренінгу, розв'язання методичної ситуації чи сюжетно-рольової гри. У такий спосіб активізується пізнавальна діяльність студентів, відбувається свідоме закріплення теоретичних знань, формуються важливі професійні уміння і навички. Взаємодія відбувається у системі «викладач – студент – студенти».

Організація взаємодії за схемою «викладач – студент – компетентні особи» полягає у зборі майбутніми вихователями інформації для повідомлення на занятті. Як свідчить практика, студенти уважніші до повідомлень однокурсників, ніж викладача, що активізує їх навчальну діяльність.

Друга група способів передбачає взаємодію викладача зі студентами опосередковану науковим середовищем: діалог «викладач – студенти – наукові джерела» забезпечує майбутнім фахівцям здобуття власного методичного досвіду. Вільний вибір об'єктів вивчення дозволяє засвоїти досвід майстрів педагогічної праці, взяти найцікавіше у свою «методичну скарбничку».

На сучасному етапі розвитку освіти в практиці вищої педагогічної школи широко застосовуються комп'ютерні технології, які передбачають взаємодію викладача та студентів через комп'ютер, як засобу, що допомагає засвоїти теоретичні поняття. Таке засвоєння досягається шляхом моделювання понять. Разом з тим, реалізуються принципово нові стратегії навчання. Головне, що відрізняє комп'ютер від інших засобів навчання, – це можливість діалогу – не формального діалогу, коли комп'ютер ставить запитання, а студент повинен відповідати в жорстко заданих рамках, а інтерактивного діалогу: коли головним у діалозі стає студент, коли він нав'язує комп'ютеру свої правила або «навчає» його, примушуючи виконувати певні дії. При застосуванні комп'ютера у майбутнього педагога змінюється позиція – він стає носієм нового педагогічного мислення і принципів співпраці, професіоналом, що

рефлексує, здатним до проектування і перепроєктування своєї діяльності відповідно до зазначених принципів педагогічної співпраці.

Цінним, на нашу думку, є досвід поєднання способів організації взаємодії в спільній проектній діяльності викладача та студентів. Дане питання потребує окремого висвітлення.

Наші спостереження дозволили з'ясувати, що викладачі педуніверситету поєднують використання різних способів організації взаємодії. При цьому враховуються індивідуальні психологічні особливості студентів та власного стилю роботи.

Висновки. Отже, на основі аналізу теоретичних досліджень виявлено різні способи організації взаємодії викладача і студентів у навчально-виховному процесі вищої педагогічної школи. Доведено, що використання зазначених у статті способів організації взаємодії викладача і студентів стимулює активну навчальну діяльність майбутніх вихователів ДНЗ; сприяє формуванню у них пізнавальних інтересів, цілісному особистісному і професійному розвитку та самореалізації кожного студента, виникненню позитивних емоцій у навчанні.

Подальші розвідки. Відображена у статті проблема потребує розробки конкретних рекомендацій щодо організації взаємодії на заняттях під час засвоєння різних навчальних предметів.

Література

1. Дичківська І.М. Інноваційні педагогічні технології: навчальний посібник / Ілона Миколаївна Дичківська. –К.: Академвидав, 2004. – 352 с.
2. Кондрашова Л.В. Процесс обучения в высшей школе: учеб. Пособие [для студентов педуниверситетов] /Лидия Валентиновна Кондрашова. –Кривой Рог: КГПУ, 2001. –171с.
3. Кузьмінський А.І. Педагогіка: підручник /А.І. Кузьмінський, В.Л. Омеляненко. – К.: Знання-Прес, 2003. – 418 с.
4. Педагогічний словник /За ред. М.Д. Ярмаченка. – К.: Пед. думка, 2001. – 516 с.
5. Ричардсон Г. Образование для свободы /Генрих Ричардсон. – М.: Просвещение, 1997. – 210 с.
6. Савченко О.Я. Дидактика початкової школи / Олександра Яківна Савченко. – К.: Генеза, 1999. –367 с.
7. Цукерман Г. Зачем детям учиться вместе? / Г. Цукерман. – М.: Знание, 1985. –80 с.

***Аннотація.** Автор статті досліджує проблему організації учебно-воспитательного процесса высшей педагогической школы в парадигме личностно ориентированного обучения. В статье анализируются способы организации взаимодействия его субъектов.*

***Ключевые слова:** взаимодействие, субъект-субъектные отношения, учебно-воспитательный процесс, высшая педагогическая школа.*

***Summary.** The author of the article investigates the problem of organizing the educational process of a higher pedagogical school in the paradigm of a personality-oriented education. The ways of organizing an interaction between its subjects are analysed in the article.*

***Key words:** interaction, subject-object relations, educational process, higher pedagogical school.*

Надійшла до редколегії 19.08.2011 р.

УДК 371.3

Волощук І. А.

ТЕХНОЛОГІЧНИЙ ПІДХІД ДО ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ ВЧИТЕЛЯ ДО ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

***Анотація.** У статті розкриваються сутність технологічного підходу та його можливості в формуванні готовності вчителя до інноваційної діяльності.*

***Ключові слова:** технологічний підхід, готовність до інноваційної діяльності, технологія, інновація.*

Постановка проблем у загальному вигляді. Нові соціальні реалії життя в Україні, орієнтація на компетентність і професіоналізм суттєво змінюють пріоритети в галузі освіти. У цьому контексті досить актуальною постає проблема підготовки працівників освіти з високим інтелектуальним потенціалом освітнього рівня, інноваційним стилем педагогічного мислення, готовністю до прийняття творчих рішень. Саме тому сучасний етап розвитку системи освіти пов'язується з розповсюдженням нововведень, забезпеченням доступу до них молодим спеціалістам, підтримкою їх ініціативи й творчості. Сутність такої інноваційної освітньої політики полягає, насамперед, у спрямуванні діяльності молодого вчителя на шлях перспективних перетворень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Формування готовності майбутніх учителів до інноваційної професійної діяльності досліджувались у роботах вітчизняних і зарубіжних учених. Професійно-педагогічну готовність О. Абдулліна, Г. Балл, А. Бойко, К. Дурай-Новакова, М. Дьяченко, Д. Мазоха, В. Моляко, О. Мороз, О. Савченко розглядають з позицій особистісного підходу, як інтегративну якість особистості, зумовлену генетично-природними задатками та соціально-набутими рисами. Т. Воронова, З. Левчук, А. Ліненко, Л. Кондрашова, В. Морозов, Л. Нечаєва трактують готовність як реалізацію окремих функцій педагогічної діяльності, цілеспрямованих педагогічних впливів на особистість з метою забезпечення її готовності до професійної діяльності.